

Uit Oase - Portret van heemtuin Zaandam (2012)

Geschiedenis

Heemtuin Zaandam maakt deel uit van het Burgemeester In 't Veldpark (21 ha), dat in het begin van de jaren '50 op een opgespoten terrein werd aangelegd. Toen aan één van de randen van dit opgespoten terrein een dijkje doorbrak en veel baggerspecie in de nabijgelegen Gouw verdween, ontstond er een deltavormig gebiedje, waar het oorspronkelijke veen gedeeltelijk weer aan de oppervlakte kwam. De heemtuin is hieruit bij toeval ontstaan.

In 1954-1955 werd de 1,2 ha grote tuin aangelegd. Bij het ontwerp van de tuin is gekozen voor het tonen van biotopen uit verschillende delen van Nederland. De grondslag van de tuin was daarvoor eigenlijk ongeschikt. Een heideterreintje en een stukje duingrond zijn door intensief wieden nog vrij lang in stand gehouden.

Nadat Zaandam was opgegaan in de gemeente Zaanstad en er in de jaren '80 moest worden bezuinigd, brak er een moeilijke periode aan waarbij sluiting van de tuin zelfs dreigde. Vanaf 1993 maakt de heemtuin onderdeel uit van de stichting Natuur- en Milieu Educatie Zaanstreek.

Drie jaar geleden zijn de twee huidige (deeltijd) beheerders Jeroen Buijs en José Vormer aangesteld en worden er in de tuin nog wat meer activiteiten ontplooid.

De uitbreiding

De afgelopen twee jaar is hard gewerkt om een aangrenzend stuk grond (0,3 ha) aan de tuin toe te voegen. Dit was een saai stuk grasland gelegen aan een grote vijver. Door afgraving is een natuurlijke oever ontstaan met een zich nog ontwikkelende oeervervegetatie, die educatieve mogelijkheden biedt. Via een knuppelpad kan men langs de oever lopen. De afgegraven grond is verwerkt in een talud, dat door middel van een behoorlijke laag zand weer verarmd is.

Na het grondwerk zijn er verschillende hooilandmengsels ingezaaid, variërend van oever, vochtig en droog hooiland. Het eerste jaar leverde natuurlijk vooral veel pioniersoorten op met o.a. veel blaartrekkende boterbloem. Niet echt spectaculair. Dit jaar ziet het er een stuk mooier uit met een bloemenpracht, waaronder wilde margriet, slangekruid en knoopkruid. Door maaien en afvoeren van de gemaaide vegetatie hopen we dat het ook mooi blijft.

Van de ingezaaide grote ratelaar verwachten we dat hij de grasgroei ook een beetje in toom houdt. Misschien dat we over een aantal jaren het talud wel weer opnieuw moeten ophogen en verarmen met een laag zand. "Zand zoek zand", zeggen we hier in de Zaanstreek. Het opgebrachte zand zal uiteindelijk wegzakken.

Op het verhoogde gedeelte zijn ook drie voorbeeldtuinen aangelegd; de vijver-, vlinder- en vogeltuin met vogelbosje. Hier kan de bezoeker inspiratie opdoen om de eigen tuin op een ecologische en natuurlijke manier in te richten met inheemse beplanting. In deze tuinen is gebruik gemaakt van duurzaam Europees hardhout..

De meidoornhaag die aanvankelijk de tuin aan de zuidzijde aan het oog onttrok is verwijderd en de heemtuin ligt nu veel meer in het zicht.

Om een gedeelte van de opgehoogde grond op te vangen werd een graswal gesitueerd. Een gestapelde wal met speciaal daarvoor gekweekte zoden. Helaas bleek deze wal niet bestand tegen gravende muizen en aan de noordkant wilde het gras ook niet echt groeien. Het gevolg was dat de wal begon in te stortten. De graswal is nu vervangen door een gemetselde keermuur. Daarbij zijn oude metselstenen en speciale specie gebruikt. We hopen dat hierop

een aardige muurvegetatie ontstaat. De gemetselde muur ziet er in ieder geval mooi uit, en het onderhoud is een stuk eenvoudiger.

Beheer

Het beheer is een logisch gevolg van de doelen, die voor deze “educatieve natuurtuin” zijn opgesteld:

1. Een educatief en recreatief aantrekkelijke tuin creëren voor een algemeen publiek en kinderen in het bijzonder
2. Voorlichting geven over natuurrijk tuinieren met inheemse beplanting
3. Een aantal biotopen zo authentiek mogelijk proberen te maken

Het beheer bestaat uit het bekeden van ongewenste kruiden als brandnetel, heermoes en haagwinde maar ook uit het maaien en afvoeren van riet en grasvegetaties.

Er wordt getracht door maaibeheer een natuurlijke ontwikkeling tot stand te brengen. Een eigen waterhuishouding m.b.v. sluisjes levert een redelijke waterkwaliteit op in de vijver en sloot. Met veel libellen, waterdierpjes en vissen. De sloot en vijver zijn recent uitgebaggerd en dit heeft de waterkwaliteit ook goed gedaan.

Wilde bijen en wespen worden gelokt door nesthulp te bieden, zoals in de vorm van een insectenmuur.

Om steeds maar weer het juiste beheer te voeren wordt vakliteratuur geraadpleegd.

Daarnaast wordt soms advies gevraagd van een plaatselijke ecooog.

Het onderhoud wordt uitgevoerd door drie betaalde medewerkers en een enthousiaste groep vrijwilligers. Bij diverse publieksactiviteiten wordt ook een beroep op deze onmisbare vrijwilligers gedaan.

Wat is er te zien

- Voorbeeldtuinen en kruidentuin
- Droog en vochtig hooiland (op talud)
- Rietlanden, vijver en sloot met oevervegetatie
- Limburgs loofbos met eik, beuk en haagbeuk.
- fraaie jeneverbesstruiken
- Dennenbosje en gemengd bos
- Insectenmuur en aquarium
- Bijenstal
- Stinzenplanten
- Reigerkolonie (behalve reigers broeden er nog 20 andere soorten vogels in de tuin)
- Inheemse planten verkoop
- Grondwatermeter

Leuke waarneming

Al een paar jaar lopen er hazen in de tuin rond. Ze hebben het veenweidegebied verruild voor de stadse tuin en daar voelen ze zich blijkbaar thuis. Er lopen nu dus ook twee jonge haasjes rond. Erg leuk!

Natuureducatie en voorlichting

Omdat de heemtuin onderdeel uitmaakt van de eerder genoemde stichting vormen educatieve activiteiten een belangrijk onderdeel van de werkzaamheden.

Georganiseerd worden:

- Speurtocht voor wat oudere basisschoolleerlingen
- Lesactiviteiten voor jongere basisschoolleerlingen (kleuters)
- Kikkerpad; in het tuinseizoen wordt 6 keer op zondagen een kikkerpad uitgezet. Houten kikkers met verschillende ontdek- opdrachten staan in de tuin. Dit idee is overgenomen van de heemtuin in Leiderdorp en is zeker een succes te noemen.
- De activiteit "Eten uit de natuur" (met o.a. kruidenboter maken, broodje bakken, brandnetelsoep maken en je eigen vuurtje maken)
- De Kunstmarkt. Eens per twee jaar wordt een kunstmarkt in de tuin georganiseerd
- Rondleidingen met thema's als stinzenplanten, vogels in de tuin en heksenplanten
- Verkoop en - voorlichting over - inheemse beplanting
- Voorlichting over de aanleg van een natuurrijke tuin

De heemtuin ligt er in de maand juni prachtig bij met veel bloeiende planten en zoemende (af en toe stekende) insecten. Met de muggen zijn sommige kinderen en juffen niet zo blij! Kom het zelf eens bekijken!